

Türkiye'nin İhracatında Dijital Gümrük Uygulamasının Etkileri¹

Bensu Narin²

Ata Kahveci³

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de dijital gümrük uygulamalarının ihracat süreçlerine etkisini değerlendirmektedir. Küreselleşme ve dijital dönüşüm, uluslararası ticaretin yapısını kökten değiştirmiştir. Türkiye’de dijitalleşme; internet altyapısı, mobil bağlantı ve otomasyon gibi alanlarda önemli ilerlemeler göstermiştir. Bu dönüşüm, dış ticaretin önemli bir parçası olan gümrük işlemlerini de etkilemiş; hızlı, düşük maliyetli ve şeffaf işlemler için dijital gümrük sistemlerine geçiş kaçınılmaz hâle gelmiştir. Literatür incelendiğinde, dijitalleşen gümrük işlemlerinin Türkiye özelinde ihracatına olan etkilerini konu alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle, dijital dönüşümün ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerinin özellikle de Türkiye’nin ihracat performansına olan yansımalarının incelenmesi gerekmektedir. İhracat kavramı, e-ihracatın geleneksel ihracattan farkları, Türkiye’de e-ihracat hacmindeki artış ve devlet destekleri detaylı biçimde açıklanmıştır. Çalışma, nitel bir yaklaşım temelinde yürütülmüş; ikincil veriler kullanılarak literatür taraması, karşılaştırmalı analiz ve doküman analizi yöntemleri uygulanmıştır. Yöntem kapsamında Türkiye’de dijital gümrük uygulamalarına dair mevzuatlar, resmi belgeler ve istatistikler incelenmiş; TÜİK ve Ticaret Bakanlığı verileri kullanılarak dijitalleşme sürecinin ihracat performansı üzerindeki etkileri değerlendirilmiş; ETGB verileri, pilot çalışmalar ve beyanname sistemine entegre edilen yeni sorular üzerinden çevrim içi siparişlerin durumu incelenmiştir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)’nın Gümrük Verileri için Otomatik Sistem (ASYCUDA)’i gibi uluslararası dijital gümrük örnekleri

- 1 Bu çalışma, 24-25 Ekim 2025 tarihlerinde çevrimiçi olarak düzenlenen 5. Uluslararası Dijital İşleme, Yönetim ve Ekonomi Kongresi’nde (ICDBME2025) özet hali sözlü bildiri olarak sunulan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.
- 2 Arş. Gör., Tarsus Üniversitesi, ORCID ID: 0009-0005-6423-6818
- 3 Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-2010-614X

karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Gümrük işlem süreleri, belge sayıları ve verimlilik oranları yıllar bazında analiz edilerek dijital dönüşümün çıktıları irdelenmiştir. Bulgular incelendiğinde 2024 yılında Türkiye'nin e-ihracatı %27 artışla 6,4 milyar dolara ulaşmış, 2028 yılı için %10'un üzerinde bir pay hedeflenmiştir. Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesi (ETGB) uygulamasının, mikro ihracatçılar için süreçleri kolaylaştırmış ve maliyetleri düşürmüştür. Dijital gümrük uygulamaları Türkiye'nin ihracat süreçlerini daha hızlı, verimli ve şeffaf hale getirmiştir. Ancak dijitalleşmenin sayısal boyutuna karşın; işlem sürelerinde yaşanan yavaşlama, altyapı eksiklikleri, insan kaynağı eğitimi ve sistem entegrasyonu sorunları dikkat çekmektedir. Türkiye'nin e-ihracat alanındaki büyüme potansiyeli yüksek olmakla birlikte, bu potansiyelin sürdürülebilir hale gelmesi için teknik ve yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dijital gümrük uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, ihracat potansiyeline sahip işletmelerin bu sistemleri etkin biçimde öğrenmeleri ve ihracat süreçlerini dijitalleşmenin gerekliliklerine uygun biçimde geliştirmeleri önem arz etmektedir. Çalışma, bu yönüyle politika yapıcılara ve uygulayıcılara yol gösterici nitelik taşımaktadır.

GİRİŞ

Küreselleşme kavramının yaygınlaşmasıyla ülkeler arasındaki karşılıklı etkileşim ve iş birliği her zamankinden daha büyük bir önem taşımakta ve bu durum, özellikle mal ve hizmet alışverişiyle şekillenen uluslararası ticaretin stratejik değerini artırmaktadır. Geçmişten bugüne değin uzanan zaman diliminde, mal ve hizmetlerin alınıp satılmasını kapsayan her türlü iktisadi etkinlik ticaret olarak adlandırılmaktadır. Her ülke, vatandaşlarını tatmin etmek ve gereksinimlerini gidermek amacıyla ürün ve hizmetlere ihtiyaç duyar (Alkın, 2024). Ticaretin kökeni, insanların birbirleriyle etkileşim kurabildikleri zamana kadar ulaşmaktadır ve iktisat kavramından daha eskiye uzandığı görülmektedir (Daştan, 2021). Ticari uygulamaların süreç boyunca farklı yöntemlerle icra edildiği söylenmektedir. Eski dönemlerde Asya, Afrika, Avrupa ve Orta Doğu bölgeleri arasında ürün takasının oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Antik Roma Devleti'nin ipek ve aroma maddeleri alışverişiyle Çin'in İpek Yolu, bu çağın dikkat çeken ticaret güzergâhları arasında yer aldığı söylenmektedir. Ticaretin dönüşümü; toplumsal, mali, siyasi ve teknolojik unsurların karşılıklı etkisiyle biçimlenmektedir (Alkın, 2024). Öte yandan teknolojik gelişmeler, dijitalleşme, yapay zekâ ve otomasyon gibi yenilikler; ticaretin hızını, erişim kapasitesini ve maliyet yapısını köklü biçimde dönüştürmektedir. Bu dört unsurun karşılıklı etkileşimi, günümüz ticaretinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-politik bir olgu haline gelmesine neden olmaktadır. Özellikle teknoloji kullanımının arttığı, açıklanan sayısal veriler doğrultusunda ifade edilmektedir. Türkiye, internet

bağlantı hızı konusunda geçen yıla göre %46,5'lik bir artış göstermiş, mobil bağlantı sayısı ise Ocak 2025 yılına göre geçen seneye oranla 330 bin artmıştır (Kemp, 2025). Ticaretin uluslararası boyutta gelişmesiyle birlikte, gümrük sistemleri de bu sürecin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, ticaretin dönüşümüyle birlikte gümrük uygulamalarının da dijitalleştiği, daha entegre ve veri odaklı sistemlere evrildiği bilinmektedir. Dijital ekonomi kavramının ön plana çıkmasıyla birlikte, dijital dönüşüm hız kazanmıştır. Dijital dönüşüm süreci, devletin iç ihtiyaçlarının karşılanması ve dijital tek pazara entegrasyonu açısından büyük önem taşıyan gümrükler başta olmak üzere birçok alanda etkili olmuştur (Yereshko vd., 2024). Türkiye'nin dijital altyapısındaki gelişmeler, özellikle internet hızı ve mobil bağlantı sayısındaki artışlar, dijitalleşmenin genel ekonomik yapıyı dönüştürdüğüne işaret etmektedir. Bu durum, OECD'nin 1980'lerden bu yana uluslararası düzeyde vergi ve gümrük bilgilerinin paylaşımına ilişkin normatif araçlar geliştirme yönündeki çalışmalarıyla paralellik göstermektedir (Zasko vd., 2021). Teknoloji ve dijitalleşmenin hızla yaygınlaşması sonucu dijital gümrük uygulamalarının artışı dijital gümrük kavramının kapsamlı bir şekilde detaylandırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kavacık ve Fındıkçı (2024), yapay zekanın gümrük işlemlerine olan etkisini araştıran bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışmaya göre, gümrük süreçlerine entegre edilen yapay zekanın avantajları ve dezavantajları tartışılmıştır. Yapmış oldukları çalışma sonucunda gümrük işlemlerinin hızlandığı ancak etik sorunların yer aldığı ifade edilmiştir. Erdoğan (2023), dijitalleşme sürecinin gümrük süreçlerine olan etkisini analiz etmiştir. Çalışma sonucunda dijitalleşmenin gümrük süreçlerinde işlem maliyetlerini azalttığı ve verimliliğe pozitif bir etkide bulunduğu ifade edilmiştir. Altyapı eksiklikleri, personel eğitim ihtiyacı gibi unsurların bu süreci negatif etkilediği de çalışmada yer almaktadır. Yılmaz ve Açık Taşar (2024), gümrük süreçlerinde blokzincir kavramının rolünü açıklamıştır. Nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bu çalışmada 43 katılımcıdan anket yoluyla veri toplanmış, 2 gümrük müşaviriyle blokzincir hakkında derinlemesine görüşme yapılmıştır. Anket yoluyla elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların %51,2'si blokzincir kavramı hakkında bilgi sahibi olduğu, %48,8'inin bilgi sahibi olmadığı sonucuna varılmıştır. Gümrük müşavirlerinin %65,1'inde Ar-Ge biriminin bulunmadığı da çalışmada yer almaktadır. Üzümcüoğlu ve Çizmecioglu (2022), Türkiye'deki dijital gümrük süreçlerinin mevcut durumunu analiz etmiştir. Çalışma sonucunda Covid-19 pandemisi sonucu dijitalleşme kavramının öneminin arttığını, gümrük işlemlerinin internet ortamında yürütülebildiğini ancak fiziki kontrol ve yasal düzenlemelerinin önemini vurgulamıştır. Literatürde, Türkiye bazında dijital gümrük uygulamalarının yıl bazında karşılaştırmalı

analizine ve literatür taramasının ikincil verilerle desteklendiği kapsamlı bir incelemeye rastlanılmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki dijital gümrük uygulamalarının ihracat süreçlerine etkisini değerlendirmek ve ulaşılabilen veriler ışığında yıllar arasındaki dijital dönüşümün ihracat performansı üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır. İlgili literatür taraması, elde edilen ikincil veriler ile birlikte dijital gümrük uygulamalarının Türkiye'nin ihracatına olan etkileri analiz edilecektir. Çalışmanın yapısı, ihracat kavramının tanımlanmasıyla başlayacak, ardından gümrük sistemleri ve işlevleri açıklanacaktır. Daha sonra, Türkiye'de ihracat süreçlerinde uygulanan dijital gümrük kavramı ele alınacaktır. Bu açıdan, çalışmanın Türkiye'de dijitalleşmenin ihracat süreçlerine etkisini anlamada önemli bir boşluğu doldurması ve gelecekte yapılacak araştırmalara temel oluşturması beklenmektedir.

1. TİCARET VE E-TİCARET KAVRAMLARI

Ticaret kavramının birçok açıklaması bulunmaktadır. OECD'nin yayınlamış olduğu "Glossary of Statistical Terms" başlıklı yayında mal ve hizmetlerin ithal veya ihraç edilmesi olarak açıklanmaktadır (OECD, 2008). Kahreman (2020) ise dış ticaretin mal ve hizmet ithal ve ihracatını içerdiğini ifade etmektedir. Smith (1776), insanların değiş tokuş yapabilmesiyle uzmanlaşmanın ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bir başka tanım ise T.C. Resmi Gazete 27846 sayılı 14 Şubat 2011 tarihinde yayınlanmış olan Türk Ticaret Kanunu madde 3'de *"Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir."* şeklinde yapılmıştır. İfadeler incelendiğinde ticaret kavramı mal ve hizmet ithalatı veya ihracatı olarak değerlendirilmekte ve bu sayede ülkelerin spesifik bir alanda uzmanlaşabildiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda ticaretin hem ithalat hem de ihracat kavramlarını içerdiği görülmektedir. Çalışmanın kısıtı nedeniyle bir sonraki bölümde yalnızca ihracat kavramları detaylandırılacaktır.

1.1. Geleneksel İhracat ve E-İhracat

Alanyazın incelendiğinde ihracat kapsamında farklı tanımlar bulunmakla birlikte, T.C. Resmi Gazete'de 26190 sayı ve 06 Haziran 2006 tarih ile yayınlanmış olan ihracat yönetmeliği madde 4, bu konuda spesifik ve hukuki bir çerçeve çizmektedir. Buna göre ihracat *"bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veya Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemleri..."* şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla ihracat kavramı söz konusu olduğunda bu genel tanıma ek olarak hangi başlıklarda

yapılan işlemlerin ihracat sayılacağı konusuna ise yine ihracat yönetmeliğinin madde 5-13 arasında değinilmiştir.

Günümüz teknolojik imkânlarının insan hayatına getirdiği yenilik kapsamında elektronik olarak yapılan ticaret şekli, geleneksel olarak yapılan ticaret ile karşılaştırıldığında önemli bir yer kazanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, ilgili kavramların ayrı ayrı incelenmesi önem arz etmektedir. Uluslararası ticaretin temel unsurlarından biri olan ihracat; bir ülkenin ekonomik gelişimi, rekabet kapasitesi kazanması, dış ticaret dengesini koruması ve global pazarda konum edinmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. İhracat, bir ülkenin üretim kapasitesini artırırken yerel firmaların uluslararası arenada rekabet avantajı sağlamalarına imkân verir. Bu bağlamda, firmaların faaliyet alanlarını genişletmeleri, dünya pazarlarında etkinlik göstermeleri ve yabancı müşterilere mal ve hizmet sunmaları amaçlanmaktadır (Alkın, 2024). Dijitalleşme ve teknoloji kullanımı, ihracat süreçlerinde verimliliği ve hızlandırmayı sağlayarak işletmelerin küresel pazarlarda daha etkin rol almasına olanak tanımaktadır. Türkiye'nin ihracat alanında dijital uygulamalarını benimseyerek süreci hızlandırması, sadece ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmayıp aynı zamanda uluslararası pazarlarda rekabet avantajı kazanmasına da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, dijitalleşmenin ihracat üzerindeki etkilerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, hem politika yapıcılar hem de sektör paydaşları için stratejik öneme sahiptir.

İşletmelerin dijital dönüşüm kapsamında ihracat sürecini de dijitalleştirdiği söylenmektedir. Dünyada e-ticaret hacminin arttığı ve bunun sonucunda özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin küresel ticarete etkin bir paya sahip olabilmelerine olanak tanıdığı ifade edilmektedir. Özellikle ülkelere rekabet avantajı sağlayan kavramlardan birisi de e-ihracattır. Geleneksel ihracattan farkı ise lojistik süreçleri, gümrükleme, vergilendirme vb. uygulamalardır. Tablo 1.1'de geleneksel ihracat ve e-ihracat farkı yer almaktadır.

Tablo 1.1. Geleneksel ihracat ve e-ihracat farkı (TİM, 2019)

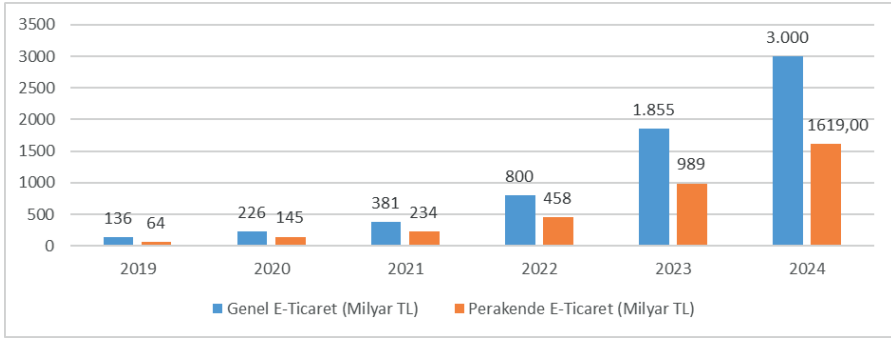
	Geleneksel İhracat	E-İhracat
Gümrük Beyanı	Klasik (gümrük danışmanına gereksinim duyulur)	ETGB
KDV'siz Belge Düzenleme	Uygulanmaktadır	
KDV Geri Alımı İmkânı	Mümkündür	Mümkündür
İhracatçı Desteklerinden ve Muafiyetlerden Yararlanma	Mümkündür	Mümkündür

Alıcı Ülkedeki Gümrük Süreci	2 ila 7 iş günü arasındadır (ürün grubu, belgeler ve gümrük müşavirine bağlı değişebilir)	12-48 saat arasındadır (ülkelerin çoğunda e-gümrükleme süreci uygulanır)
B2C Gümrük Vergi İstisnaları	Geçersizdir	Geçerlidir
Ülkeler Arası Ticaret ve Gümrük Mutabakatları	Geçerlidir	Geçerlidir
Gümrükleme ve Toplu Gönderi Olanakları	Kısıtlıdır	Geniştir
İhracat Süreci Hazırlığı	Detaylıdır	Basittir
İhracat Süreçleri ve Süreç Yönetimi	Detaylıdır	Basittir
Satış Öncesi ve Sonrası İşlem Giderleri	Yüksektir	Ekonomiktir
Başından Sonuna Hizmet Alım İmkânı	Zordur	Planlaması kolaydır
Marka Tescili, Belge Çevirisi, Apostil İşlemleri, Alıcı ve Satıcının Belgeleri, Sağlık Sertifikası, Laboratuvar Raporu	Çoğunlukla mecburidir	Gerek yoktur (nadir ürün gruplarında talep edilir)

Tablo 1.1 incelendiğinde, Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin verilerine dayanarak geleneksel ihracat süreçleri ile e-ihracat uygulamaları arasındaki temel farklar karşılaştırılmıştır. Geleneksel ihracatta gümrük beyanı, belge düzenleme, fiziki kontrol ve aracılık işlemleri yoğun biçimde manuel olarak yürütülürken; e-ihracat, dijital beyan sistemleri (ETGB) ve otomatik süreç yönetimi sayesinde daha hızlı, esnek ve maliyet açısından avantajlı bir yapıya sahiptir. KDV uygulamaları, destek ve muafiyetlerden yararlanma bakımından her iki sistemde de benzer biçimde mümkün olmakla birlikte, e-ihracatta alıcı ülkedeki gümrük işlemleri genellikle 12-48 saat içinde tamamlanmakta ve B2C vergi istisnaları geçerli olmaktadır. Geleneksel ihracatta süreç hazırlığı ve belge trafiğinin detaylı ve zaman alıcı olduğu görülmektedir. Apostil, sağlık sertifikası ve laboratuvar raporu gibi evraklar geleneksel ihracat için çoğu zaman zorunludur. Buna karşılık e-ihracatta bu tür belgeler yalnızca belirli ürün gruplarında talep edilmekte ve süreç büyük ölçüde dijital platformlar üzerinden yürütülmektedir. E-ihracatın geleneksel ihracata kıyasla daha kısa sürede tamamlanan, maliyetleri düşük, planlaması kolay ve uluslararası pazarlara erişimi kolaylaştıran bir ticaret biçimi olduğu ifade edilmektedir.

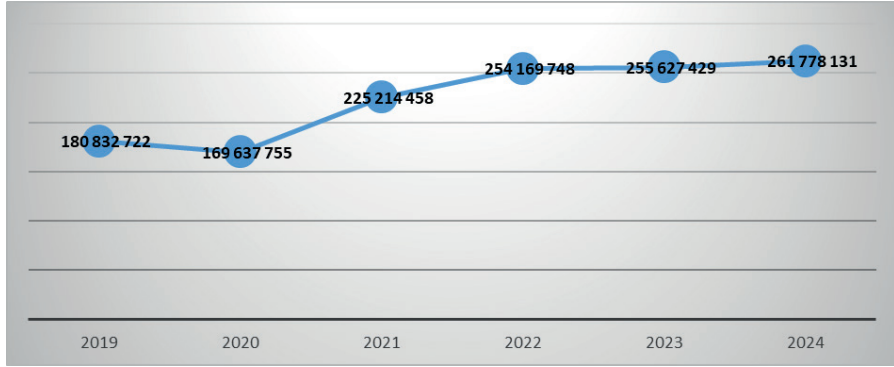
2. TÜRKİYE’NİN MEVCUT DIŞ TİCARET YAPISI

Dış ticaret kavramı, her ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi için temel bir ekonomik dinamiktir. Üretim kapasitesinin artması, kaynakların etkin kullanımı ve uluslararası rekabet gücünün yükselmesi açısından da stratejik bir öneme sahiptir. Bu stratejik önemin ülkeler açısından verimli kullanılması ve mevcut kaynakların etkili bir biçimde yönetilmesi önem arz etmektedir. Bu verimliliğin de etkili bir biçimde uygulanması için gerekli otomasyon sistemleri ve dijital entegrasyon gibi süreçler dikkate alınmalıdır. Şekil 2.’de Türkiye’nin genel ve perakende e-ticaret hacminin yıllara göre değişimi (milyar TL) yer almaktadır.

*Şekil 2.1. Genel ve perakende e-ticaret hacminin yıllara göre değişimi (milyar TL)
(Ticaret Bakanlığı, 2025a)*

Şekil 2.1, 2019’dan 2024 yılına kadar Türkiye’deki genel e-ticaret ve perakende e-ticaret hacimlerindeki yıllık değişimi göstermektedir. Verilere göre her iki alanda da istikrarlı ve dikkat çekici bir büyüme söz konusudur. 2019 yılında genel e-ticaret hacmi 136 milyar TL iken perakende e-ticaret 64 milyar TL düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu rakamlar 2023 yılına gelindiğinde sırasıyla 1.855 milyar TL ve 989 milyar TL’ye ulaştığı ifade edilmektedir. 2024 yılı için, genel e-ticaret hacmi 3.000 milyar TL, perakende e-ticaretin ise 1.619 milyar TL olduğu söylenmektedir. Özellikle 2022 yılından itibaren artış hızının belirgin bir şekilde yükseldiği şekilde yer almaktadır. Genel e-ticaret hacmi, her yıl perakende e-ticarete kıyasla daha yüksek seyretse de, her iki alanda da benzer büyüme oranlarının yakalandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, perakende e-ticaretin genel e-ticaret içindeki payını koruduğunu göstermektedir. 2020 yılında yaşanan artış ise büyük ölçüde Covid-19 pandemisi ile açıklanabilir; bu dönemde tüketicilerin çevrim içi alışverişe yönelmesi e-ticaret hacminde sıçrama yarattığı düşünülmektedir. Şekil 2.2’de Türkiye’nin 2019-2024 ihracat sayıları (Milyar \$) yer almaktadır.

Şekil 2.2. Türkiye'nin 2019-2024 ihracat sayıları (Milyar \$) (TÜİK, 2025a)

Grafikte Türkiye'nin 2019-2024 yılları arasındaki ihracat değerleri incelendiğinde, genel olarak artan bir eğilim olduğu görülmektedir. 2019 yılında 180,8 milyar dolar olan ihracat, 2020 yılında 169,6 milyar dolara düşmüştür. Ancak 2021 yılı itibarıyla ekonomik toparlanmanın başlamasıyla birlikte ihracat 225,2 milyar dolara yükselmiş, bu dönemde dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. 2022 yılında 254,1 milyar dolara ulaşan ihracat, 2023 yılında 255,6 milyar dolar seviyesine çıkarak artış hızının yavaşladığı görülmektedir. 2024 yılında ise 261,8 milyar dolara yükselmiştir. Bu veriler, Türkiye'nin pandemi sonrası dönemde ihracat performansını istikrarlı biçimde artırdığını, üretim ve dış ticaret kapasitesini güçlendirdiğini göstermektedir. Genel olarak tablo, Türkiye'nin ihracatında pandemiden sonra güçlü bir toparlanma ve sürdürülebilir bir büyüme eğilimi olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (TÜİK, 2025b) Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülke Almanya'dır. 20 milyon 430 bin 837 ABD \$ ile ilk sıraya yerleşen Almanya, Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık %8'ini oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı yaptığı duyuru ile birlikte 2024 yılında e-ihracatın 2023 yılına kıyasla %27 oranında artış gösterdiğini belirterek 6,4 milyar dolar seviyesine ulaştığı bilgisini aktarmıştır. Ülkenin e-ihracatının toplam ihracattaki oranı 2023 yılında %2,12 seviyesindeyken 2024'te oranın %2,6 seviyesine çıktığı söylenmektedir. Açıklamada, e-ihracatın ekonomik katkılarının artışının amaçlandığı ve 2025 yılı için 8 milyar dolar seviyesinde e-ihracat beklendiği ifade edilmektedir. Açıklamanın devamında ise ihracat yapan işletmelerin etkinliklerinin artırılması ve teşvik edilmesi amacıyla bu işletmelere 320 milyon TL tutarında destek verildiği belirtilmektedir. E-ihracat potansiyeli yüksek olan Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Nijerya ve Suudi Arabistan'ı hedef ülkeler listesine dahil

ettiklerini, bu pazarlardaki faaliyetler için %20 ek teşvik uygulandığı açıklanmaktadır. E-ihracatta lider konumunda bulunan Çin pazarına yerli şirketlerin kolay erişimini sağlamak amacıyla çevrimiçi satış platformlarına yönelik destekler verildiği belirtilmektedir. ‘Uzak Coğrafyalar Yaklaşımı’ kapsamında ABD ve Kanada pazarlarında kişisel ürünler ile yedek parça alanında faaliyet gösteren lider konumdaki çevrimiçi satış platformlarının komisyon masrafları da destek kapsamına dahil edildiği ifade edilmektedir. 2024 Eylül ayında çevrimiçi ticaret konusunda uzmanların bir araya geldiği ve işletmelere 30’un üzerinde küresel pazar yerinin tanıtıldığı İstanbul Uluslararası E-İhracat Zirvesi’nin 2025 yılında tekrar düzenlenmesi planlanmaktadır. 2028 yılı e-ihracatın toplam ihracattaki payının %10’un üzerine çıkmasının hedeflendiği açıklamaların devamında ifade edilmektedir (Avcioğlu, 2025).

3. GÜMRÜK KAVRAMI

Gümrük Kanunu’nun gayesi, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Sahası’na giriş ve çıkış yapan mal ve taşıma vasıtalarına uygulanacak gümrük düzenlemelerini belirlemektir. Gümrük düzenlemeleri ve uygulamaları; dış ticaret faaliyetlerinde siparişin verilmesinden itibaren başlamaktadır ve ürünün alıcıya ulaştırılması ile ödeme sürecine kadar olan tüm aşamaları içermektedir (Sevimli, 2021). Bu tanımlamalardan yola çıkılarak gümrük kavramının bir devletin sınırlarından geçen malların giriş ve çıkışına yönelik düzenlemeleri ve bu düzenlemelere uygun olarak gerçekleştirilen işlemleri kapsadığı ifade edilmektedir. Gerçekleştirilen bu uygulamalar, ülkelerin yürürlükteki ilgili mevzuatları temel alınarak hayata geçirilmektedir. Türkiye’de gümrük süreçlerinin denetlenmesini sağlayan, 5 Şubat 2000 tarihinde yürürlüğe konulan ve 4458 numaralı kanun ile belirlenen Gümrük Mevzuatı; farklı alanlara yönelik yayımlanan genelge ve bildiriler aracılığıyla da uygulamada karşılaşılan süreçlerin, yükümlülüklerin ve kavramsal çerçevenin açık biçimde belirlenmesine olanak tanımaktadır (Önür Aslan, t.y). Bu açıklamalardan da görüldüğü üzere, gümrük uygulamaları yalnızca sınır kapılarında yapılan fiziksel denetimlerden ibaret değildir; aksine dış ticaretin planlanmasından, ürünlerin müşteriye ulaştırılmasına ve nihai ödeme işlemlerinin tamamlanmasına kadar uzanan çok boyutlu ve kapsamlı bir süreci içermektedir. Gümrük Kanunu’nun ve ilgili düzenlemelerin temel hedefi; ticaretin şeffaf, denetlenebilir ve yasal çerçevede gerçekleştirilmesini sağlarken aynı zamanda kamu gelirlerini korumak ve ülke güvenliğini teminat altına almaktır. Türkiye’nin dış ticaret hacminin büyümesiyle birlikte gümrük uygulamalarının da güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde dijitalleştiği ve daha etkin bir yapıya kavuştuğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda,

karşılaşılan bürokratik engellerin azaltılması ve süreçlerin sadeleştirilmesi yönünde atılan adımlar, Türkiye'nin küresel ticaret sistemindeki rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Lojistik Performans Göstergesi (LPI), ülkelerin ticaret lojistiğindeki başarı düzeylerini değerlendirmelerine ve karşılaştıkları zorlukları belirlemelerine olanak tanıyan, etkileşimli bir analiz aracıdır. Bu gösterge sayesinde, ülkeler lojistik sistemlerinde iyileştirme yapılabilecek alanları saptayabilir ve gelişim stratejileri oluşturabilir. 2023 yılı LPI çalışmasında, ilk kez büyük veri kaynaklarından elde edilen sevkiyat izleme bilgileri kullanılarak ticaretin hızı ölçülmüştür. Söz konusu veriler aracılığıyla, 139 ülke arasında karşılaştırmalı analizler gerçekleştirilmiştir (World Bank, 2023). Aşağıdaki Tablo 3.'de lojistik performans indeksine göre 2023 yılı Gümrük Skoru'nda ilk 5 sırada yer alan ülkeler yer almaktadır.

Tablo 3.1. Lojistik performans indeksine göre 2023 yılı Gümrük Skoru'nda ilk 5 sırada yer alan ülkeler (World Bank, 2023)

	Gümrük Skoru
Singapur	4.2
Danimarka	4.1
İsviçre	4.1
Kanada	4
Finlandiya	4
İsveç	4

Tablo incelendiğinde, Singapur (4,2) en yüksek gümrük skoruna sahip ülke konumundadır. Bu, Singapur'un gümrük işlemlerinde hız, etkinlik ve dijitalleşme düzeyinde dünya liderleri arasında yer aldığını göstermektedir. Singapur'u Danimarka (4,1) ve İsviçre (4,1) izlemektedir. Kanada (4,0), Finlandiya (4,0) ve İsveç (4,0) ise birbirine benzer değerlere sahiptir. Avrupa ülkeleri (Danimarka, İsviçre, Finlandiya, İsveç) Avrupa Birliği'nin ortak gümrük politikaları ve elektronik beyan sistemleri sayesinde yüksek skor elde ettiği yorumu yapılmaktadır. Türkiye ise 2023 yılında gümrük skoru bakımından 47. sırada yer almaktadır. Gümrük skoru açısından 47. sırada yer alan Türkiye ve aynı skoru paylaşan ülkeler aşağıdaki Tablo 3.2'de yer almaktadır.

Tablo 3.2. Gümrük Skoru Açısından 47. Sırada Yer Alan Türkiye ve Aynı Sıralamayı Paylaşan Ülkeler (World Bank, 2023)

	Gümrük Skoru
Hindistan	3.0
Suudi Arabistan	3.0
Türkiye	3.0
Hırvatistan	3.0
Çek Cumhuriyeti	3.0
Umman	3.0
Botsvana	3.0
Şili	3.0

Tabloya göre Hindistan, Suudi Arabistan, Türkiye, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Umman, Botsvana ve Şili ülkelerinin gümrük skorları 3,0 olup aynı seviyede değerlendirilmiştir. Bu durum, söz konusu ülkelerin gümrük sistemlerinde belirli bir gelişmişlik düzeyine ulaştığı ancak henüz yüksek performanslı ülkeler seviyesine erişememiş olduklarını göstermektedir.

3.1. Dünyada Yer Alan Dijital Gümrük Uygulamaları

2024'te 60. yılını kutlayan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), kapsayıcı büyümeyi destekleme kararlılığını yinelemiştir. Bu çerçevede, geleneksel kâğıt temelli gümrük işlemlerini dijital sistemlerle ikame eden ASYCUDA programı, ticaretin etkinliğini ve güvenliğini artırmada kilit bir araç haline gelmiştir. 40 yıldan fazla 100'ün üzerinde ülkede uygulanan ASYCUDA, sınır geçişlerini hızlandırmakta, kamu gelirlerini optimize etmekte, kaçakçılıkla mücadelede katkı sunmaktadır. 2024 yılı itibarıyla program, dijital altyapı geliştirme, süreç iyileştirme ve kapasite artırımı alanlarında somut ilerlemeler kaydettiği bilinmektedir. Yükseltelen ASYCUDAWorld 4.4 versiyonu, bilgi güvenliğini ve işlevselliğini arttırdığı; ASYHUB platformu aracılığıyla sistem entegrasyonu sağlanarak tedarik zincirlerinde şeffaflık ve hız elde ettiği bilinmektedir. Ayrıca, e-ticaret kapsamında küçük gönderiler için işleme süreleri kısaldığı ifade edilmektedir. Türkmenistan ve Gürcistan örnekleri, sistemin kısa sürede geniş kullanıcı kitlesine ulaştığını ve bölgesel ticaret entegrasyonunu kolaylaştırdığını göstermektedir. İnsani yardım ve çevresel koruma bağlamında, ASYREC acil yardım süreçlerini hızlandırırken, eCITES sistemi tehdit altındaki türlerin ticaretine ilişkin izin süreçlerini dijitalleştirmektedir. Sri Lanka örneği, bu alandaki etkinin somut sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır (UNCTAD, 2024a).

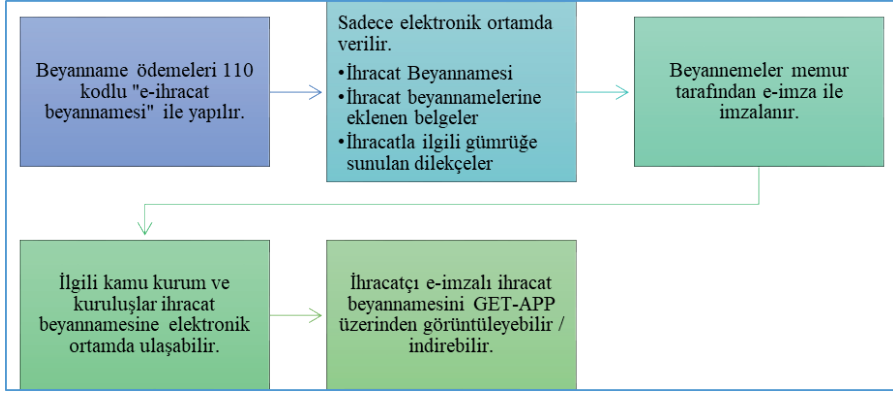
UNCTAD'ın yayınladığı 1 Mayıs 2025 tarihli haberde ise gümrük dijitalleşmesinde Afganistan örneğinin yer aldığı görülmektedir. BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından geliştirilen ASYCUDA programı, Afganistan'da gümrük işlemlerinin dijital dönüşümünü sağlayarak ticaretin etkinliğini artırmakta ve insani yardımların daha hızlı ulaşmasına katkı sunmaktadır. Denize kıyısı olmayan ve ekonomik kırılganlıklarla mücadele eden Afganistan'da, yardım malzemelerinin sınırdan geçiş sürecinde yaşanan gecikmeler nedeniyle lojistik zincirinde kırılmaların yer aldığı ifade edilmektedir. Ancak ASYCUDA Muafiyet Sistemi ile belgeler %93 oranında azaltılmış, işlem süreleri ortalama 10 günden birkaç saate kadar düşürülmüştür. Böylece, temel ihtiyaç malzemelerinin dağıtımı daha şeffaf, hızlı ve maliyetsiz hale gelmiştir (UNCTAD, 2025).

Irak, savaş sonrası toparlanma sürecinde dış ticaretini canlandırmak amacıyla, Ekim 2023'te BM Ticaret ve Kalkınma Ajansı (UNCTAD) desteğiyle gelişmiş bir dijital gümrükleme yazılımı olan ASYCUDAWorld'ü uygulamaya koymuştur. Bu sistem, geleneksel kâğıt tabanlı işlemlerin yerini alarak sınır ötesi ticaretin hızlandırılmasını, usulsüzlüklerin azaltılmasını ve işlem maliyetlerinin düşürülmesini hedeflemektedir. Sistemin ilk uygulandığı Bağdat Uluslararası Havalimanı'nda, 2024'ün ilk beş ayında gümrük gelirlerinde %215'lik artış kaydedilmiştir. İthalat işlemleri, 2023'ün aynı dönemine kıyasla %120 artmıştır. Ekim 2023'ten bu yana 2.800'den fazla mükellef, sistem üzerinden yaklaşık 65.600 beyanname sunmuştur. ASYCUDAWorld şu an itibarıyla ülkenin dış ticaret hacminin %81'ini temsil eden dokuz büyük gümrük ofisinde aktif olarak kullanılmaktadır (UNCTAD, 2024b).

3.2. Türkiye'de Yer Alan İhracatta Dijital Gümrük Uygulaması

24 Mayıs 2019 tarihinde Gümrük Yönetmeliği'nde gerçekleştirilen değişiklik ile ihracat beyannamelerine eklenen dokümanlardan, uluslararası mevzuattan kaynaklanan yükümlülükler ya da Bakanlıkça tespit edilen özel haller dışında, kâğıt ortamında onaylanması gerekenler haricinde ekli evrakların gümrük idaresine fiziki olarak sunulmayacağı ifade edilmektedir. 20 Ağustos 2019 tarihi itibarıyla ise, ihracat beyannamesinin kâğıt kopyasının gümrük idarelerine teslim edilmesi uygulamasına son verilmiştir. Buna bağlı olarak, ihracat beyannameleri yalnızca elektronik ortamda imzalanarak ilgili gümrük idaresine iletilmekte ve önceden veri giriş salonlarında gerçekleştirilen işlemler, Bakanlık tarafından sağlanan "E-işlemler/Elektronik Beyanname" sekmesi üzerinden elektronik imza kullanılarak yapılabilmektedir. Bu kapsamda, ihracat beyannameleri, beyan sahibi ve ilgili memur tarafından elektronik imza ile imzalanan nüshasına,

ilgili ihracatçılar mükellef yetkisiyle GET-APP uygulaması aracılığıyla erişim sağlayabilmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2019).

Şekil 3.1. İhracatta dijital gümrük uygulaması (Tosun, 2022)

Şekil 3.1’de ihracat sürecinin dijital olarak yürütülmesinin temel adımları özetlenmiştir. Bu kapsamda tarafların hem ihracat süreçlerini şeffaf olarak izleyebilmeleri mümkün olabilmektedir. Hız, şeffaflık ve çevrimiçi olarak sürekli erişilebilme gibi özelliklerin bir arada sunulabilmesi nedeniyle işlem maliyetleri ve iş takibi gibi başlıklarda taraflara önemli katkılar sunmaktadır. Bu doğrultuda önemli kolaylıklar sağlayan bir diğer yenilik ise e-ihracat kapsamında kullanılan ETGB uygulamasıdır.

ETGB, havayolu ve karayolu ile posta veya hızlı kargo taşımacılığı vasıtasıyla gönderilen veya alınan malların gümrük işlemlerinde kullanılan, gümrük beyanına ilişkin tüm süreçlerin elektronik ortamda gerçekleştirildiği ve kağıt çıktı gerektirmeyen bir sistemdir. Dünya gümrük Örgütü’nün önerileri doğrultusunda 2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın 126, 127 ve 128 inci maddelerine istinaden hazırlanan 1 seri no.lu Gümrük Genel Tebliği (Posta ve Hızlı Kargo Taşımacılığı) ile, belirtilen sürece yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Ticaret Bakanlığı, t.y). T.C. Resmi Gazete’de 28583 sayı ve 10 Mart 2013 tarih ile yayınlanmış olan Gümrük Genel Tebliği ile ETGB kullanımına yönelik detaylar belirtilmiştir (Gümrük Genel Tebliği, 2013). ETGB beyanları, alıcılar ve göndericiler adına yetki verilmiş hızlı kargo operatörleri tarafından yapılmaktadır. Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesi (ETGB) Uygulaması çerçevesinde;

- Bireysel kullanım amaçlı satın alınan malların gümrük işlemleri, yetkilendirilmiş kişilerce (hızlı kargo operatörleri) yerine getirilmektedir. Böylelikle, yurtdışından temin edilen ürünler, herhangi

bir prosedüre maruz kalmadan yurtiçinden alınmış gibi kolaylıkla teslim edilmektedir.

- Mikro ihracat gerçekleştiren ihracatçıların gümrük beyan maliyetleri azaltılarak ihracat yapmaları ve vergi iadelerinin sağlanması mümkün kılınmaktadır (Gümrük Rehberi, t.y.).

ETGB'nin avantajları aşağıdaki gibi sayılabilmektedir:

- Geleneksel kağıt bazlı işlemleri tamamen dijital ortama taşıyarak işlem sürelerini ciddi oranda kısaltmıştır.
- ETGB sayesinde kağıt işlemler ve fiziksel evrak takibi ortadan kalkmıştır. Bundan dolayı maliyetlerde önemli bir azalma gözlemlenmektedir.
- Ödeme sistemlerinin elektronik ortamda entegre edilmesi, kullanıcıların gümrük vergisi ve diğer ücretleri kolay, güvenli ve hızlı bir şekilde ödemesine olanak tanımaktadır. Bu da işlem verimliliğini artırmakta ve kullanıcı memnuniyetini yükseltmektedir (Başpınar, 2025).

4. YÖNTEM

Bu araştırma, Türkiye’de dijital gümrük uygulamalarının ihracat süreçlerine olan etkilerini incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Çalışmada; doküman analizi, karşılaştırmalı analiz ve literatür taraması teknikleri birlikte kullanılmıştır. Nitel araştırma, davranışların anlaşılması ve detaylı belgelendirilmesi sürecinde farklı yöntemler ve teknikler barındırmaktadır. Belirli tutumların arka planındaki anlamları yorumlamakla mükelleftir. Sayısal veriler dışında bu verilerin anlamını ve deneyimlerini derinlemesine yorumlamayı içerir. Doğrulamak dışında bilgiyi anlamaya yönelmektedir (Mariampolski, 2001). Nitel araştırma yaklaşımı, olguların derinlemesine incelenmesine olanak tanıdığı için seçilmiştir. Araştırmanın temel amacı, dijital gümrük işlemlerinin ihracat üzerindeki etkilerini, uygulama örnekleri ve mevcut veriler ışığında bütüncül biçimde değerlendirmektir. Çalışmada kullanılan veriler tamamen ikincil veri kaynaklarına dayanmaktadır. Veriler; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), T.C. Ticaret Bakanlığı, Dünya Bankası - Lojistik Performans Endeksi, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), OECD, World Trade Organization (WTO) ve akademik dergilerde yayımlanan güncel çalışmalar üzerinden toplanmıştır. Öncelikle gümrük mevzuatı, resmî raporlar, istatistiksel tablolar, performans programları ve uluslararası karşılaştırma raporları incelenmiştir. Dünya Bankası’nın LPI veri seti kullanılarak Türkiye’nin “gümrük skoru” uluslararası örneklerle karşılaştırılmış; Singapur, Danimarka, İsviçre, Kanada,

Finlandiya ve İsveç gibi yüksek performanslı ülkeler ile Türkiye, Hindistan, Suudi Arabistan, Hırvatistan, Çekya, Umman, Botsvana ve Şili gibi orta düzey ülkeler analiz edilmiştir. Gümrük mevzuatı, yönetmelikler, bakanlık duyuruları ve uluslararası kuruluş raporları incelenmiştir. UNCTAD'ın ASYCUDA sistemi uygulayan ülkeler karşılaştırılmıştır. TÜİK ve Ticaret Bakanlığı verilerinden elde edilen yıllar bazında incelenmiş, dijitalleşmenin ihracat süreçlerine etkisi nicel biçimde yorumlanmıştır. Veri güvenilirliği için yalnızca resmî, doğrulanabilir ve güncel kaynaklar kullanılmıştır. TÜİK ve Ticaret Bakanlığı verileri doğrudan kurumların açık veri portallarından elde edilmiş; uluslararası karşılaştırmalar için World Bank (2023) ve UNCTAD (2024, 2025) raporları temel alınmıştır. Araştırma yalnızca Türkiye örneğini kapsamaktadır. Dolayısıyla, elde edilen bulgular genellenememektedir. Yalnızca benzer gelişmekte olan ülkeler için yol gösterici olma niteliği taşımaktadır. Ayrıca, ETGB verilerinin bazı sınırlılıkları çalışma sürecinde dikkate alınmıştır. İhracat artış hızıyla performans programından elde edilen verilerin dolaylı veya doğrudan ilişkileri çalışma içerisinde yer almaktadır.

5. BULGULAR

Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) ve Birleşmiş Milletler (UN)'in yayınladığı “Handbook on Measuring Digital Trade” başlıklı raporda (Türkiye üzerinden bir pilot çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada; tüm uluslararası ürün alışverişini kapsamaması sonucu gümrük kayıtlarının, fiziksel ürün ticaretinde çevrim içi siparişle gerçekleştirilen işlemleri belirlemek adına temel bilgi kaynağını oluşturduğu ifade edilmektedir. Elektronik ortamda sipariş edilen işlemlerin gümrük beyannamelerinde yer aldığı görülmekle birlikte, bu işlemlerin toplam ticaret içindeki oranının ayrı olarak gösterilemediği ifade edilmektedir.

Bu sebeple, Ticaret Bakanlığı, gümrük veri alma sisteminde iyileştirmeye giderek beyannamelere yeni soruları entegre ettiği açıklanmaktadır. Özellikle 2019 senesinde, “Bu ithalat/ihracat elektronik ticaret kapsamında mı?” sorusunun forma eklendiği; bu sorunun Aralık 2021’de çevrim içi siparişlerin belirlenmesini kolaylaştıracak biçimde yeniden düzenlendiği ifade edilmektedir. Deneme çalışması çerçevesinde, bu soruya verilen cevaplar incelenmiş ve beyannameleri dolduran firmalardan görüşmeler yoluyla geri bildirim alınmıştır. TÜİK iş birliğiyle Ticaret Bakanlığı, beyannameyi doldurmakla yükümlü olan firmaların gümrük müşavirlerine destek sağlayarak bir kılavuz doküman ve Türkçe bir tanıtım videosu hazırladığı açıklanmaktadır.

Pilot çalışma süresince, Ticaret Bakanlığı, gümrük veri toplama sürecini sadeleştirmiştir. 2022 yılı başından itibaren, dijital sipariş olduğu belirtilen işlemler beyannameler aracılığıyla doğrudan TÜİK'e iletilmektedir. Veri güvenilirliğini temin etmek amacıyla kalite kontrol süreçleri geliştirilmiştir. İlk olarak, kümeleme analizleri ve aykırı değer tespit yöntemleri kullanılarak beyannamelerin doğruluğu test edilmektedir. Dijital sipariş olarak bildirilen işlemler, kullanılan gümrük rejimi ve ürün tipi gibi değişkenler üzerinden değerlendirilmekte, ürün ve firma düzeyinde ek manuel kontroller yapılmaktadır. Ayrıca, ürünün dijital siparişle alınıp alınmadığını sorgulayan kontrol soruları anket formuna dahil edilmektedir. Yanıtlar eksik ya da hatalıysa, ilgili firma ile doğrudan iletişime geçilerek bilgiler doğrulanmaktadır. Zamanla, hatalı beyanlarda ürün bazlı tekrar eden örüntüler gözlemlenmektedir. Örneğin, havacılık ekipmanları ya da canlı hayvanlar dijital sipariş yoluyla temin edilmediğinden dolayı bu ürünlere ilişkin beyannamelerin kontrolü manuel bir biçimde yapılmaktadır.

Çevrim içi siparişle gerçekleştirilen ticaretin ölçülmesinde kullanılan ikinci kaynak Elektronik Ticaret Gümrük Belgesi (ETGB)'dir. ETGB'ler mikro düzeyde çevrimiçi işlemleri tanımlamak adına oldukça elverişli bir araç olmaktadır. Elektronik beyan yoluyla gerçekleştirilebilecek işlemler açısından ihracat için üst limit 15.000 Euro / 300 kilo, ithalat için ise 150 Euro / 30 kilo şeklinde belirlenmektedir. 2021 yılı itibarıyla, ETGB aracılığıyla elde edilen veriler erişilebilir hâle gelmiş ve şu bilgileri içermektedir:

- İthalatlar için kaynak ülke
- İhracatlar için hedef ülke
- Değer
- Miktar
- Ürün (Altı haneli GTİP koduna kadar) bazlı dağılımlar

Yeni hukuki ve teknolojik altyapı sayesinde, Ticaret Bakanlığı ETGB verilerini doğrudan TÜİK'e aktarabilmektedir. Hatalı kayıtların belirlenmesi için bilgi işleme sistemine aykırı durum tespit yöntemleri dahil edilmektedir.

Yöntemin test aşaması devam etmektedir. Bundan dolayı bu çalışma yalnızca ETGB'ler üzerinden alınabilen kısıtlı örnekleme yapılan ilk toplu sonuçları yansıtmaktadır. TÜİK, dijital ortamda bulunan siparişlerin ticarete ilişkin detaylı istatistiksel verilerini 2023 yılı sonuna kadar yayınlamayacağını planladığını iletmektedir. ETGB'lerden elde edilen ön verilere göre:

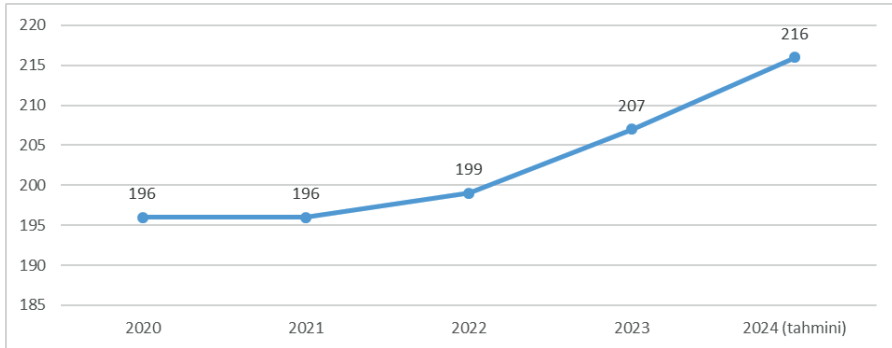
- Aylık ortalama ihracat değeri: 110 milyon ABD doları olarak ölçülmektedir.

- Aylık ortalama ihracat işlem sayısı: 1,4 milyon olarak ölçülmektedir.
- Toplam ihracat içindeki ETGB ihracatlarının değere göre payı: %0,58 olarak ölçülmektedir.
- İhracat işlemleri içindeki ETGB işlemlerinin sayısal payı: %41 düzeyinde olduğu bilinmektedir.
- İhracatlar için ortalama işlem başı değer: 78 ABD doları olduğu bilinmektedir..

Üç adet veri kaynağı üzerinden yapılan analizlerde bazı kısıtlamalar bulunmaktadır:

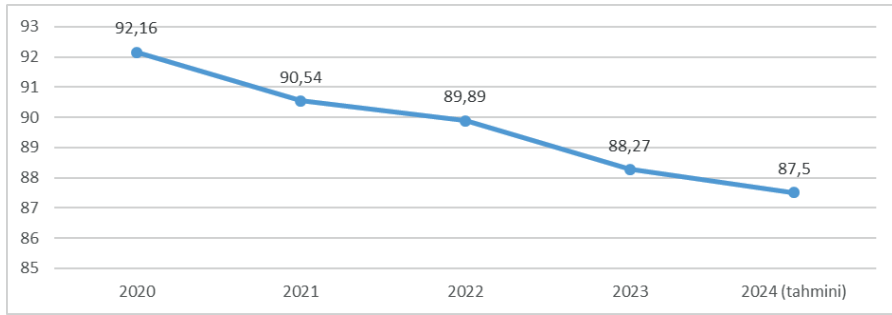
- İşletmelerin EDI (Elektronik Veri Aktarımı) sistemi aracılığıyla yapmış olduğu işlemler bulunamamaktadır. Gümrük bildirim sistemine henüz test aşamasında bulunan yeni bir soru eklenmiştir. Gelecekte EDI aracılığıyla gerçekleştirilen dijital siparişlerin ayrı şekilde tespit edilmesi hedeflenmektedir.
- DIPs (Sayısal Aracılık Platformları) aracılığıyla yapılan işlemler de henüz ayrı olarak belirlenmemiştir. Aynı zamanda, B2B (şirketten şirkete), B2C (şirketten müşteriye) ve C2C (müşteriden müşteriye) işlemler de ayrı bir biçimde belirlenmemiştir ve bazı durumlarda ürün kodları ayrıntılı yer almamaktadır.

Verinin doğruluğunu sağlamak adına, gümrük bildirimlerini dolduran kişilerin çevrimiçi sipariş konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, Ticaret Bakanlığı ve TÜİK, farkındalık oluşturmak amacıyla kapsamlı bilgilendirme materyalleri sunmaktadır (WTO, 2023).

Şekil 5.1. Elektronik ortama aktarılan gümrük hizmetlerine ilişkin belge sayısı (kümülatif) (Ticaret Bakanlığı, 2025b)

Şekil 5.1 incelendiğinde, 2020 ve 2021 yıllarında belge sayısı sabit kalarak 196 olarak kaydedilmiştir. Bu sabitlik, dijitalleşme sürecinde bir duraklamaya ya da geçiş döneminde yaşanan adaptasyon zorluklarına işaret ettiği söylenebilmektedir. Ancak 2022 yılından itibaren belge sayısında gözle görülür bir artış başlamış, 2023 yılında bu sayı 207'ye, 2024 yılı için yapılan tahmine göre ise 216'ya yükselmiştir. Bu artış, dijitalleşme sürecinin son yıllarda hız kazandığını, özellikle kamu kurumlarının ve ticaretle uğraşan firmaların elektronik sistemlere geçişte daha istekli hale geldiğini göstermektedir. Aynı zamanda dijital belgelerin artışı; belge işleme hızını arttırmakla birlikte insan kaynaklı hataların azalmasını sağlayarak daha şeffaf ve izlenebilir bir gümrük işlemi altyapısının geliştiğini göstermektedir.

Şekil 5.2. İlk 4 saatte gümrükleme tamamlanan ihracat beyannamesi oranı (yüzde)
(Ticaret Bakanlığı, 2025b)

Şekil 5.2 dikkat çekici bir zıtlık ortaya koymaktadır. “İlk 4 saatte gümrükleme tamamlanan ihracat beyannamesi oranı” yıllar içinde sürekli bir düşüş trendi göstermektedir. 2020 yılında %92,16 olan oran, 2021’de %90,54’e, 2022’de %89,89’a, 2023’te ise %88,27’ye gerilemiş ve 2024 tahmini %87,5 olarak öngörülmüştür. Bu azalma, sistemin hızına dair bir gerilemeyi yansıtmaktadır. Dijital belge sayısı artmasına rağmen, işlemlerin ilk 4 saat içinde tamamlanma oranının azalması, dijitalleşmenin verimliliği artırmak yerine süreçleri karmaşıktırmış olabileceğine ya da yeni sistemlere uyum sürecinde yaşanan teknik ya da yapısal sorunlara işaret etmektedir. Özellikle artan belge hacmiyle birlikte yeterli personel eğitiminin yapılmamış olması, sistem entegrasyon sorunları veya teknik altyapı eksiklikleri bu düşüşte rol oynadığı düşünülebilmektedir. Belirtilen grafiği etkilemesi ihtimal birkaç potansiyel unsur da bulunmaktadır. Türkiye ihracatının özellikle 2021 yılından sonra arttığı daha önceki bölümlerde Şekil 2.1’de görülmektedir. Hacim artışı sonucu ihracat beyanname tamamlanma süresinin de uzadığı ifade edilebilmektedir.

Şekil 5.1 ile Şekil 5.2 arasındaki doğrudan veya dolaylı ilişkiyi destekleyecek birkaç unsur bulunmaktadır:

- “Handbook on Measuring Digital Trade” başlıklı raporda da belirtildiği üzere dijitalleşme sürecinde personel eğitimi dikkate alınmalıdır.
- Almanya’ya yapılan ihracat, AB teknik düzenlemelerine ve kalite standartlarına tabidir. Bu nedenle, ürün bazında uygunluk belgeleri, CE işaretleri veya menşe belgeleri gibi kontroller daha uzun sürebilmektedir.
- Türkiye’deki ve Almanya’daki gümrük sistemleri arasında veri aktarımı sırasında yaşanan entegrasyon veya veri senkronizasyon problemleri, işlemlerin gecikmesine neden olabilir.
- AB genelinde güvenlik ve ürün güvenliği politikaları sıkılaştırılmıştır (European Parliament, 2023). Bu durum, yüklerin risk analizine tabi tutulma oranını artırarak ihracat beyannamelerinin ilk 4 saat içinde tamamlanma oranını düşürebilmektedir.

6. SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye’de dijital gümrük uygulamalarının ihracat süreçlerine etkilerini, dijital dönüşüm sürecinin dış ticaret performansına yansımalarını ve Türkiye’nin küresel ölçekteki konumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Küreselleşmenin ve dijital teknolojilerin ekonomik yapıları dönüştürmesiyle gümrük süreçlerinde dijitalleşme, bir verimlilik unsuru dışında rekabet avantajı sağlayan bir gereklilik haline gelmiştir. Araştırma, nitel bir yaklaşımla gerçekleştirilmiş ve Ticaret Bakanlığı, TÜİK, Dünya Bankası (2023 LPI verileri) ve UNCTAD gibi güvenilir kurumlardan elde edilen ikincil veriler kullanılmıştır.

Veriler, Türkiye’nin gümrük süreçlerinde dijital dönüşüm açısından son beş yılda önemli ilerleme kaydettiğini ortaya koymaktadır. Elektronik ortama aktarılan gümrük belgelerinin sayısı 2020 yılında 196 iken, 2024 yılı tahminiyle birlikte 216’ya yükselmiştir. Bu artış, Türkiye’nin dijital kamu hizmetlerinde istikrarlı bir gelişim sergilediğini göstermektedir. Buna karşın, ilk 4 saatte tamamlanan ihracat beyannamesi oranında düşüş gözlenmiştir. Bu durum, dijital altyapının sayısal olarak gelişmesine rağmen, operasyonel hız, sistem entegrasyonu ve insan kaynağı kapasitesi açısından yapısal sorunların sürdüğünü göstermektedir.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Türkiye’nin 2024 yılı e-ihracat hacmi %27 artışla 6,4 milyar dolar seviyesine ulaşmış, toplam ihracat içindeki payı %2,6’ya yükselmiştir. 2028 yılı hedefi bu oranın %10’un üzerine

çıkarılmasıdır. Mikro ihracat kapsamında uygulanan Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesi (ETGB) sistemi, küçük ve orta ölçekli işletmeler için süreçleri kolaylaştırmakta; böylece KOBİ'lerin küresel e-ticaret ekosistemine entegrasyonu hız kazanmaktadır.

Dünya Bankası 2023 Lojistik Performans Endeksi (LPI) verilerine göre Türkiye, gümrük kriterinde 3,0 puan alarak 47. sırada yer almıştır. Aynı sırada Hindistan, Suudi Arabistan, Hırvatistan, Çekya, Umman, Botswana ve Şili gibi ülkeler de bulunmaktadır. Buna karşılık, Singapur (4,2), Danimarka (4,1), İsviçre (4,1), Kanada (4,0), Finlandiya (4,0) ve İsveç (4,0) gibi ülkeler yüksek performans sergileyerek gümrük uygulamalarının verimlilik üzerindeki etkisini açık biçimde göstermektedir. Bu karşılaştırma, Türkiye açısından önemli ilerlemeler kaydettiğini, işlem süresi optimizasyonu ve mevzuat uyumu açısından gelişmeye açık bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Küresel düzeyde incelenen örnekler, dijital gümrük uygulamalarının ticaret verimliliği üzerindeki etkilerini net biçimde göstermektedir. UNCTAD tarafından geliştirilen ASYCUDA sistemi, 100'den fazla ülkede kullanılmaktadır. İşlem sürelerini azaltma, belge ihtiyacını düşürme ve kamu gelirlerini artırma yönünde güçlü sonuçlar üretmektedir. Örneğin Afganistan'da sistemin kullanımıyla işlem süresi 10 günden birkaç saate düşmüş ve Irak'ta gümrük gelirleri %215 oranında artmıştır. Sri Lanka'da çevresel izinlerin dijital ortamda alınmasıyla süreçler hızlanmıştır.

Sonuç olarak, dijital gümrük sistemleri ve e-ihracat uygulamaları Türkiye'nin dış ticaretinde rekabet gücünü artıran stratejik bileşenlerdir. Ancak bu süreçte sürdürülebilir bir başarı için niteliksel dönüşümün sayısal verilerle paralel yürütülmesi gerekmektedir. Türkiye'nin dijital gümrükleme ve e-ihracat vizyonu, ülkenin küresel dijital ekonomi içindeki konumunu güçlendirecek stratejik bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Türkiye'nin dijital gümrükleme süreci ve e-ihracat performansına ilişkin mevcut veriler, son yıllarda kaydedilen ilerlemelere rağmen, dönüşümün yalnızca teknik altyapı yatırımlarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda:

- Dijital gümrük sistemlerinin sürekliliği, sistem kesintilerini önleyen yüksek performanslı altyapı ve bulut tabanlı veri depolama çözümleriyle desteklenmelidir. Özellikle ETGB sistem kapasitesi yeniden tasarlanmalıdır.
- Dijital dönüşüm sürecinin sürdürülebilirliği, gümrük personelinin dijital becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. Bu kapsamda; Ticaret

Bakanlığı ve üniversiteler arasında iş birliğiyle sürekli eğitim programları, dijital yetkinlik sertifikaları ve uygulamalı atölye çalışmaları düzenlenmelidir.

- Tekrarlanan belge işlemleri, işlem sürelerinin kısaltılması ve dış ticarette şeffaflık kavramlarının önemi nedeniyle gümrük, lojistik, vergi, finans ve ihracat destek kurumları arasında entegre bir veri paylaşım sistemi kurulmalıdır.
- Yapay zekâ destekli risk analizi, elektronik kimlik doğrulama ve blokzincir tabanlı belge yönetimi gibi teknolojilerin mevzuata uyarlanması geleceğin dijital ticaret altyapısını güçlendirecektir. Bundan dolayı mevzuatın güncellenmesi önemlidir.
- E-ihracatın yaygınlaşması için küçük ve orta ölçekli işletmelere sağlanan destekler artırılmalı, dijital pazaryerleriyle ihracatçı firmalar arasında veri paylaşım altyapısı geliştirilmelidir.

Bu çalışmanın bulguları, Türkiye'nin dijital gümrük dönüşümünü genel hatlarıyla ortaya koymaktadır; ancak daha kapsamlı analizler için yeni araştırma alanları bulunmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, Türkiye'nin LPI endeksindeki konumunu Singapur, Danimarka ve İsviçre gibi yüksek performanslı ülkelerle daha ayrıntılı olarak karşılaştırabilir. Bu analizlerde işlem süresi, belge sayısı gibi göstergeler derinlemesine incelenebilir. Gümrük personeli, ihracatçılar ve lojistik firmalarıyla yapılacak nitel görüşmeler aracılığıyla dijital dönüşümün uygulamadaki etkileri ve karşılaşılan sorunlar tespit edilebilir. Gelecekteki çalışmalar, Türkiye gümrük sistemlerinde yapay zekâ tabanlı otomatik risk analizi veya blokzincirle belge doğrulama sistemlerinin etkilerini ölçebilir. Türkiye'deki e-ihracat gelişiminin bölgesel farklılıkları, yerel politika önerileri açısından değerli bilgiler sağlayabileceği düşünülmektedir.

7. Kaynaklar

- Alkın, M. (2024). Geçmişten Günümüze Uluslararası Ticaret Politikalarına Genel Bakış. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 8-19.
- Avcıoğlu, M. (2024). *Türkiye's e-exports hit \$6.4B in 2024*. 10 Ekim 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkiyes-e-exports-hit-64b-in-2024/3501343#:~:text=T%C3%BCrkiye's%20e%2Dexports%20reached%20%246.4,up%20from%202.12%25%20in%202023> adresinden erişildi.
- Başpınar, M. (2025). *ETGB (Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesi) Nedir?*. 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://www.transmetro.com.tr/etgb-nedir> adresinden erişildi.
- Daştan, Ü. (2021). E-Gümrük Kapsamında Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Lojistik Aşamasında İncelenmesi. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 8(24), 55-65.
- Erdoğan, U. (2024). Uluslararası Ticarete Dijital Gümrük Uygulamaları. Erdoğan, U. (Ed.), *Uluslararası Ticarete Dijital Gümrük Uygulamaları* içinde 117-129.
- European Parliament (2023). *MEPs approve revamped EU product safety rules*, 18 Ekim 2025 tarihinde <https://www.europarl.europa.eu/news/en> adresinden erişildi.
- Gümrük Genel Tebliği. (2013). *T.C. Resmi Gazete (28583,10 Mart 2013)*. 18 Ekim 2025 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130310-5.htm> adresinden erişildi.
- Gümrük Rehberi (t.y.). *ETGB (Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesi) nedir?*. 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://gumrukrehberi.gov.tr/sayfa/etgb-elektronik-ticaret-g%C3%BCmr%C3%BCk-beyannamesi-nedir> adresinden erişildi.
- İhracat Yönetmeliği. (2006). *T.C. Resmi Gazete (26190, 06 Haziran 2006)*. 10 Ekim 2025 tarihinde <https://mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=10365&MevzuatTertip=5> adresinden erişildi.
- Kahreman, Y. (2020). Türkiye'nin Dış Ticaret Politikaları ve Teşvikler, Yalman Noyan İ. (Ed.). *Türkiye'de Dış Ticaret ve Lojistik Uygulamalı ve Teorik Seçme Konular* içinde 407-427.
- Kavacı M., Fındıkçı M. (2024). Yapay Zekâ ve Gümrük İşlemleri: Bir Literatür İncelemesi, Avantaj ve Dezavantajları. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*. 11(36), 80-95.
- Kemp, S. (2025). Digital 2025: Turkey. DataReportal. 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://datareportal.com/reports/digital-2025-turkey> adresinden erişildi.

- Mariampolski, H. (2001). *Qualitative Market Research : A Comprehensive Guide*. SAGE Publications.
- OECD (2008), *OECD Glossary of Statistical Terms*, 17 Ekim 2025 tarihinde <https://doi.org/10.1787/9789264055087-en> adresinden erişildi.
- Önür Aslan, A. (t.y). *Gümrük işlemleri*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Sevimli C. M. (2021). *Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları EL Kitabı*. 10 Ekim 2025 tarihinde <https://www.iso.org.tr/sites/1/upload/files/Gumruk-Mevzuati-ve-Uygulamalari-Kitabi-10474.pdf> adresinden erişildi.
- Smith, A. (1776). *An Inquiry Into The Nature And Causes of The Wealth of Nations*, Cannan E. (Eds.). London: Methuen & Co., Ltd.
- Ticaret Bakanlığı (2019). *İhracatta Dijital Gümrük Uygulaması*. 18 Mayıs 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/duyurular/ihracatta-dijital-gumruk-uygulamasi> adresinden erişildi.
- Ticaret Bakanlığı. (2025a). *Türkiye’de e-ticaretin görünümü raporu*. 18 Ekim 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/681a16de13b8762dd8da6b66/T%C4%B0CARET%20BAKANLI%C4%9EI%20T%C3%9CRK%C4%B0YE'DE%20E%20-%20T%C4%B0CARET%C4%B0N%20G%C3%96R%C3%9CN%C3%9CM%C3%9C%20RAPORU.pdf> adresinden erişildi.
- Ticaret Bakanlığı. (2025b). *Ticaret Bakanlığı Yıllara Göre Performans Programları*. 17 Ekim 2025 tarihinde <https://strateji.ticaret.gov.tr/yayinlar/performans-programlari> adresinden erişildi.
- Ticaret Bakanlığı. (t.y). *Hızlı Kargo Taşımacılığında Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılmasına İlişkin Uygulamalar*, 18 Ekim 2025 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5b87dcea13b8761160fa1832/41b682624d63bbb1138f87c-814b3c013.pdf> adresinden erişildi.
- TİM (2019). *Türkiye İhracatçılar Meclisi E-İhracat Ortak Akıl Çalıştayı Raporu*. 10 Ekim 2025 tarihinde https://tim.org.tr/files/downloads/Strateji_Raporlari/Eihracat_ortak_akil_cal%C4%B1%C5%9Ftay_raporu.pdf adresinden erişildi.
- Tosun, T. (2022). *Gümrüklerde E-Belge Uygulamaları, Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü*, 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://oaib.org.tr/haber-detay/tahsin-tosun-ile-gumruklerde-e-belge-uygulamalari> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2025a). *Yıllara göre dış ticaret istatistikleri*. 10 Ekim 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2025b). *Ülkelere Göre Yıllık İhracat (En Çok İhracat Yapılan 20 ülke)* 10 Ekim 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.

- Türk Ticaret Kanunu. (2011). T.C. Resmi Gazete (27846, 14 Şubat 2011). 15 Ekim 2025 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm> adresinden erişildi.
- UNCTAD (2024a, May 1). *Transforming customs processes to drive trade efficiency worldwide*. 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://unctad.org/news/transforming-customs-processes-drive-trade-efficiency-worldwide> adresinden erişildi.
- UNCTAD (2024b, May 30). *Iraq trade and government revenue gets boost from digital customs*. 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://unctad.org/news/iraq-trade-and-government-revenue-gets-boost-digital-customs> adresinden erişildi.
- UNCTAD (2025, May 1). *Fast-tracking humanitarian and commercial logistics with digital customs systems in Afghanistan*. 17 Mayıs 2025 tarihinde <https://unctad.org/news/fast-tracking-humanitarian-and-commercial-logistics-digital-customs-systems-afghanistan> adresinden erişildi.
- Üzümcüoğlu, M. & Çizmecioğlu, S. (2023). Türkiye’de dijital temelli gümrük işlemleri. A. Tuğrul (Ed.), *Küresel ticarette dijitalleşme ve yeni uygulamalar* içinde 51–68.
- World Bank (2023). *Logistics Performance Index*. 18 Mayıs 2025 tarihinde https://lpi.worldbank.org/sites/default/files/2023-04/LPI_2023_report_with_layout.pdf adresinden erişildi.
- WTO (2023). Handbook on Measuring Digital Trade. 17 Ekim 2025 tarihinde https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/07/handbook-on-measuring-digital-trade-second-edition_099afd2f/ac99e6d3-en.pdf adresinden erişildi.
- Yereshko, K., Khoma, O., & Pyslytsia, A. (2024). Digitalization of Customs Procedures: Current State and Prospects. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 11(2), 103-115.
- Yılmaz, E., & Açık Taşar, S. (2024). Gümrük İşlemlerinde Blokzincir Teknolojisinin Rolü. *Beykoz Akademi Dergisi*, 12(2), 341-365.
- Zasko, V., Sidorova, E., Komarova, V., Boboshko, D., & Dontsova, O. (2021). Digitization of the Customs Revenue Administration as a Factor of the Enhancement of the Budget Efficiency of the Russian Federation. *Sustainability*, 13(19), 10757.